

- Ч. 1. – С. 100-113.
4. Душина И. В. Пути обновления методического мастерства учителя географии в период модернизации образования / И. В. Душина, Е. А. Таможняя // География в школе. – 2010. – № 3. – С. 34-38.
 5. Жилкин В. В. Информационная культура как фактор формирования педагогического мастерства [Электронный ресурс] / В. В. Жилкин. – 2002. – Режим доступа : <http://v-zhilkin.narod.ru/articles/1.html>
 6. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. – 3-е изд., испр. – М. : Издательский центр „Академия”, 2006. – 208 с.
 7. Криловець М. Г. Система методичної підготовки майбутніх учителів географії: дис... доктора пед. наук: 13.00.02 / Криловець Микола Григорович. – К., 2009 – 482 с.
 8. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)» / О.М.Куцевол. – К., 2007. – 44 с.
 9. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості : підручник / С.О.Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
 10. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / О.М.Степанов, М.М.Фіцула. – К. : Академвидав, 2005. – 520 с.

Анотація

У статті розглянуто сутність понять “педагогічна творчість” та “методична творчість”, з’ясовано значення творчості у методичній підготовці студентів у вищому навчальному закладі. Запропоновано форми і методи навчання, які сприяють розвитку методичної творчості майбутніх учителів біології.

Аннотация

В статье рассмотрена сущность понятий “педагогическое творчество” и “методическое творчество”, выяснено значение творчества в методической подготовке студентов в высшем учебном заведении. Предложены формы и методы обучения, которые способствуют развитию методического творчества будущих учителей биологии.

Summary

The article deals with the nature of concepts „Educational creativity” and „Methodical creativity”, found value creation in methodical training of students in higher education. Proposed forms and methods of teaching that contribute to the development of methodical work of the future teachers of biology.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, методична творчість, методична підготовка, майбутні вчителі біології.

Ключевые слова: творчество, педагогическое творчество, методическое творчество, методическая подготовка, будущие учителя биологии.

Key words: creativity, teaching creativity, methodical creativity methodical training, future teachers of biology.

Подано до редакції 27.10.13.

УДК 378.147: 371.134:81'24

© 2013

Громова Н.В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Об’єктивний рівень професійної підготовки майбутнього вчителя визначається сформованістю його професійно-педагогічних якостей, серед яких володіння мовленнєвими уміньми посідає особливе місце. Фах учителя передбачає висококваліфіковане вправління словом як основним інструментом навчання та виховання, є стрижневою складовою його професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... З’ясовуючи шляхи розв’язання означеної проблеми, ми спиралися на новітні державні документи про середню та вищу освіту, на лінгводидактичні дослідження з названої проблеми (Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Є. Голобородько, С. Караман, А. Капська, Г. Сагач, І. Зимня та ін.), де висвітлюються характеристики і взаємодії різних чинників, що сприяють успішному розвитку професійного мовлення студента.

Формулювання цілей статті... Статтю присвячено проблемі професійної мовленнєвої культури майбутнього вчителя-словесника, шляхам удосконалення механізмів, які регулюють якість його мовленнєвої діяльності.

Актуальність даного напрямку дослідницької роботи пояснюється, насамперед, тим, що мовлення стає одним із найбільш мобільних чинників, спроможних впливати на учня. А це спонукає до створення і реалізації науково обґрунтованої педагогічної системи, яка дає можливість забезпечити переведення існуючої загальнопедагогічної системи у якісно новий стан, оптимізувати зміст організації й управління процесом формування професійного мовлення.

У статті представлено дослідницькі матеріали, які стосуються тієї частини загального дослідження, яка присвячена формуванню комунікативної компетенції й удосконаленню мовленнєвих умінь майбутніх учителів-словесників. Ці завдання необхідно розв’язувати, оскільки вони розкривають шляхи удосконалення системи

мовленнєвої підготовки як взаємодії педагогів вищого навчального закладу, вчителів загальноосвітньої школи в процесі впливу на розвиток особистості студента за рахунок єдиних вимог до мовленнєвої культури.

Виклад основного матеріалу дослідження... Загальний мовленнєвий розвиток студента визначається якісним рівнем його мовленнєвої діяльності, яка виявляється як у професійній діяльності, так і в процесі його самореалізації як форми самопрояву, досягнення окресленої мети, осмислення сутності професійної мовленнєвої діяльності. Важливо, щоб у процесі навчання студенти оволодівали структурою власної мовленнєвої діяльності, бачили й контролювали всі її компоненти, починаючи від усвідомлення власних потреб, мотивів і завершуючи самооцінкою результатів мовлення, обирали необхідну мовленнєву форму, спосіб вираження залежно від умов комунікативного акту.

Одним із основних компонентів сучасної освіти є орієнтація на активне навчання. На думку В. Шарко, інтерактивні форми роботи стимулюють розвиток когнітивних процесів, заохочують молодих людей висловлювати думки, використовувати власний досвід, брати на себе відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися. Дослідниця наголошує, що кожному темі, яку планується засвоїти, можна реально вважати засвоєною, якщо вона стала основою для розвитку в суб'єкта власних новоутворень: у його когнітивній сфері, свідомості, емоційно-ціннісній сфері тощо. Отже, суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомлювати, що й навіщо він зараз робитиме [5, с. 66-68].

Навчання в контексті професійної підготовки, як умови активізації пізнавальної діяльності студентів-філологів, виявляється:

- у формі ділових ігор;
- у комунікативній спрямованості занять, що передбачають спілкування студентів між собою для розв'язання життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні;
- у створенні проблемних ситуацій.

Розглядаючи кожен із вищезазначених форм, зазначимо, що дидактичну (ділову) гру досліджували А. Алексюк, О. Вербицький, А. Капська, І. Коротаєва, Л. Нечепоренко, О. Попова, О. Штепа та ін. На думку А. Алексюка, гра – це метод навчання, який прийнятний для вищої школи, адже “гра передбачає моделювання діяльності в цілому або її елементів. Спосіб діяльності при цьому – це перевтілення як засіб пізнання” [1, с. 185].

Ділова гра застосовується на практичних заняттях з методики навчання мови для перевірки компетентності й грамотності студента, полягає у відтворенні реальних умов професійної діяльності (уроку). За А. Капською основні критерії ділової гри такі:

- заняття наближається до реальних умов (клас, учні);
- відповідає інтересам кожного учасника гри;
- спонукає творчо мислити і приймати залежно від ситуації правильне рішення;
- ігрові елементи об'єднані в єдине ціле із сферою реальних життєвих ситуацій;
- створюються нові цікаві ситуації (самоаналіз, аналіз), у яких гравець може яскравіше себе розкрити;
- наявні елементи зацікавленості, оскільки кожен студент виступає у ролі вчителя;
- формуються вміння і навички, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю.

Функції викладача при цьому змінюються: спочатку він виконує роль організатора і консультанта, а потім підбиває підсумки, оцінює діяльність як окремого студента, так і всієї групи.

Самоаналіз та аналіз ділової гри (уроку) проводиться за загальноприйнятною схемою. При цьому обов'язково враховується діловий рівень – підготовка та проведення уроку, не порушуючи його етапів, манера поведінки перед аудиторією; риторичний – культура мовлення, лаконічність, логічність у поясненні фактичного матеріалу, аргументованість, коректування “учнівських” відповідей; етичний – вміння тримати зв'язок з аудиторією, тактовно і коректно відповідати на запитання, робити зауваження, прагнення підняти авторитет кожного студента.

О. Попова слушно зауважує, що ділова гра досить складна форма навчання, яка вимагає від учасників ретельної підготовчої роботи, яка включає: знайомство з реальною ситуацією, визначення мотивів поведінки учасників, написання сценарію, засобів навчання; додатковий дидактичний матеріал [3, с. 50-52].

Цей вид роботи стимулює творчу активність студентів, у них з'являється потреба в отриманні нової інформації, формуються професійні вміння і навички. Студенти вчать проводити не тільки різні типи уроків, а й робити висновки та узагальнення, пропонувати конкретні форми і методи, різноманітні вправи.

Як зазначає О.Жорник, “ігри дають змогу внести проблемність у пізнавальний процес, здійснити самоконтроль та самокорегування пізнавальної діяльності. Успішне проведення ігор веде до розвитку пізнавальної самостійності. Ділова гра вчить думати і діяти спільно” [2, с. 27].

Центральною фігурою ділової гри (імітованого уроку) є виконавець, тобто майбутній учитель, який у ході реалізації навчальних дій повинен використовувати всі свої розумові та психофізичні ресурси: мислення, пам'ять, увагу, уяву, емоції, волю (важливий фактор ситуації), голос, міміку, жести, паузи. Готуючи і проводячи

“мікроуроки”, в студентів виробляються такі якості, як уважність, повага до думки іншого, формуються конструктивні, організаторські і, власне, комунікативні вміння вчителя, що знаходять свій вияв в імперативній, інформативній, комунікативно-регулюючій стратегіях мовленнєвої поведінки. Зокрема імперативна стратегія спрямована на управління всією діяльністю учня на уроці й реалізується за допомогою тактик концентрації уваги, стимулювання фізичної і розумової діяльності, встановлення і підтримки мовленнєвого контакту (*згадайте правило; на дошці запишемо...; Василько, допоможи нам проаналізувати...; достатньо, переходимо до наступного тексту...*) тощо, інформативна стратегія здійснюється за допомогою інформативних висловлювань різних структурно-семантичних типів (пояснювальних, оцінних, уточнюючих, питальних висловлювань, повторів (*отже, ми сьогодні ознайомилися з ...; те, що називається закінченням; правильно, Оксано, а тепер пояснимо...*)). Комунікативно-регулююча стратегія реалізується через мовленнєві акти привернення уваги до навчальної теми, педагогічні зауваження, оцінки, репліки (*повторимо, темою уроку є...; молодець, правильно виконав завдання; добре ми сьогодні попрацювали; поміркуймо над цими питаннями вдома*)[4, с. 7].

Важливою формою активізації пізнавальної діяльності студентів-філологів є комунікативна спрямованість занять із методики навчання української мови, що передбачає спілкування студентів між собою для розв'язання життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні. Розрізняємо монологічне і діалогічне мовлення. Монолог передбачає усне або письмове висловлювання однієї особи з метою повідомлення певної інформації. Таке висловлювання обмірковується заздалегідь. Йдеться про такі теми, як “Українська мова як навчальний предмет у школі”, “Концепція мовної освіти 12-річної школи”, “Нові програми з української мови для основної школи”, “Сучасні підручники з української мови для загальноосвітньої школи”, “Моя модель мовної особистості”.

Вибір типу монологічного мовлення залежить від комунікативної мети висловлювання. Розповідь використовується тоді, коли потрібно розповісти про пов'язані між собою події чи факти; опис – коли треба дати словесне зображення предмета, особи, місця, стану; міркування – якщо потрібно щось довести, витлумачити, пояснити причину того чи іншого явища. Кожен тип мовлення залежно від обставин та мети спілкування реалізується у висловлювання певного стилю.

Під час спілкування перед студентами ставиться завдання: будувати висловлювання з урахуванням мовної ситуації. Її основні умови такі: адресант висловлення, тема та основна думка висловлювання, мета та місце спілкування.

Оскільки комунікативною змістовою лінією шкільної програми з рідної мови передбачається вивчення таких висловлювань, як доповідь (або реферат), дискусія, то на практичних заняттях з методики навчання української мови звертається увага на види публічних виступів, а саме – доповідь.

Розрізняємо ділову і звітну доповіді. Ділова доповідь передбачає виклад певних питань із висновками і пропозиціями, містить значний фактичний матеріал. Текст її може бути предметом обговорення, зазнавати критики, доповнюватися новими положеннями. Заслужують на увагу такі теми: “Перспективні дослідження на сучасному етапі розвитку методики навчання української мови”, “Інновації в лінгводидактиці”, “Інтерактивні методи навчання”, “Різні підходи до класифікації типів уроків” тощо.

Звітна доповідь за своєю будовою нагадує письмовий звіт. Це звіти про пасивну та навчально-виховну практики студентів.

Під час виголошення доповіді для встановлення контакту зі слухачами студенти вчаться використовувати словосполучення: *важливо підкреслити (виділити, зазначити) такі питання, як уже зазначалося, як ви вже знаєте, зверніть, будь ласка, увагу* тощо.

Дискусія передбачає публічне обговорення якогось спірного питання. Успіху дискусії в групі, вважає А.Алексюк, передують створення таких умов: усі учасники дискусії мають бути підготовлені до неї; кожен учасник повинен мати чіткі тези своєї позиції, точну постановку задач; дискусія має бути спрямована на вирішення проблеми, а не на “змагання” її учасників; протилежні точки зору не повинні нівелюватися – саме наявність їх просуває дискусію вперед; при жвавій дискусії керівникові слід утримуватися від власного виступу [1, с. 174].

У професійній підготовці майбутнього вчителя-словесника актуальними, на наш погляд, є такі теми: “Глобалізація – це добре чи погано для мови?”, “Чи потрібен українцям український правопис?”, “Українськомовна стійкість”, “Культуромовна особистість учителя”, “Мовна ситуація в Україні (місті, університеті)” тощо.

Під час проведення дискусії студенти вчаться дотримуватися таких етичних порад: не стверджувати того, чого не можна довести; учитися слухати критику; віддавати належне своєму опоненту, коли він має рацію; не нав'язувати своїх рішень; уникати частого висловлювання “я”.

Після закінчення дискусії викладач підбиває підсумки, відзначає найважливіші виступи, звертає увагу на зміст, композицію, мовленнєве оформлення, культуру спілкування, етику ведення дискусії.

Недоліками усних відповідей можуть бути:

- відсутність першої фрази, яка організовує загальне висловлювання;

- непродуманість у розташуванні окремих його частин;
- відсутність зв'язку між частинами.

Прийом проблемної ситуації використовується тоді, коли промова починається з постановки певної проблеми, а потім розкриваються шляхи її розв'язання. Наприклад: *“Що важливіше для майбутнього вчителя – теоретична чи практична підготовка?”*, *“Найвище щастя і радість людське – спілкування з людьми: так це чи ні?”*, *“Чим пояснити низький рівень культури спілкування сучасних школярів?”*.

На основі сформульованого в педагогіці поняття “професійна майстерність вчителя” доведено, що його провідними компонентами є: культура мовлення, культура мови, які співвідносяться між собою так само, як мова і мовлення, тобто, як загальне і конкретне. Особистої мотивації набуває і такий критерій комунікативної компетенції, як правильність мовлення, тобто додержання мовцем фонетичних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, соціолінгвістичних та інших норм української мови.

Висновки... Таким чином, означені підходи до мовленнєвої підготовки вчителя дозволяють забезпечити цілеспрямовану співпрацю викладача і студента, враховувати індивідуальні здібності, створювати сприятливі умови для подальшого їх розвитку, самопізнання і самовдосконалення.

Проблема, розглянута у статті, звичайно, не вичерпує всіх аспектів мовленнєвої підготовки студентів. Перспективи її дослідження вбачаємо у поглибленні й розробці цілісної системи розвитку особистості через включення її у різноаспектні види мовленнєвої діяльності, у подальшому пошуку і конкретизації критеріїв, методів і методик їх дослідження, вивченні особливостей впливу різних мовленнєвих проявів на якість професійної діяльності вчителя, виявленні творчих форм навчання мовлення та їх оцінки.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : КДУ, 1993. – 220 с.
2. Жорник О.П. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О.П. Жорник // Рідна мова. – 2000. – № 1. – С. 27.
3. Попова О. Ділова гра у роботі над мовленнєвою культурою студентів / О.Попова // УМЛШ. – 2005. – №4.– С.50-52.
4. Семенов О.М. Українська мова у старшій школі: діалог особистостей / О. Семенов // Українська мова і література в школі, 2012. – № 1. – С.5-8.
5. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект : [посібн. для вчит. та студ.] / В.Д Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.

Анотація

У статті розглядаються теоретичні та практичні засади формування професійного мовлення студентів-філологів. Наголошується, що навчання в контексті професійної підготовки майбутніх словесників виявляється у різних формах ділової гри, у комунікативній спрямованості занять, у створенні проблемних ситуацій.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования профессиональной речи студентов-филологов. Подчеркивается мысль о том, что обучение в контексте профессиональной подготовки будущих словесников проявляется в разных формах деловой игры, в коммуникативной направленности занятий, в образовании проблемных ситуаций.

Summary

The article deals with the problem of students' professional language formation. It is stressed that the instruction in the context of professional training of future linguists is being displayed in different forms of professional game, in communicative purposefulness of studies, in formation of problematical situations.

Ключові слова: мовленнєві уміння, учитель-словесник, інтерактивні форми роботи, ділова гра, комунікативна спрямованість занять, проблемна ситуація.

Ключевые слова: речевые умения, учитель-филолог, интерактивные формы работы, деловая игра, коммуникативная направленность занятий, проблемная ситуация.

Key words: speech skill, language teacher, interactive forms of work, business game, communicative orientation of lesson, problem situation.

Подано до редакції 12.10.13.

УДК 378.6.147:656.61.+159.944.4

© 2013

Кострубська Т.В.

КЛАСИФІКАЦІЙНІ МОДЕЛІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДНОВОДІІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах оновлення судноплавної парадигми, збагачення особистісних аспектів підготовки сучасного мореплавця виникає проблема пошуку шляхів та засобів професійного зростання майбутніх фахівців-судноплавців у процесі кваліфікованої підготовки.

Одним із напрямів роботи в галузі вдосконалення фахової підготовки судноводіїв та подальшої ефективної практики є проблема використання копінг-стратегій для подолання труднощів, які безумовно виникають під час